

YUNUS EMRE

İSMAİL HABİB SEVÜK

Notlandırarak Yayına Hazırlayan
Abdullah Ezik

✕ @ f / otukennesriyat

YAYIN NU: 2279
KÜLTÜR SERİSİ: 1193

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-899-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: {0212} 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kitap Editör: Ezgi Akyıldız

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Çınar Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: {0212} 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2025

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınından yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İsmail Habib Sevük: Kafkas kökenli bir ailenin çocuğu olan İsmail Habib Sevük, 1892 yılında Edremit'te doğdu. Asıl adı İsmail Hakkı'dır. 1904'te Edremit Rüştiyesi'nden 1909'da Bursa İdadisi'nden mezun olduktan sonra 1913'te Darülfünun-ı Osmanî Hukuk Mektebi'ni bitirdi. Daha sonra Edirne Türk Ocağı başkanlığı vazifesini de üstlenecek olan İsmail Habib, daha talebelik zamanında bu müessesenin kuruluş yıllarında önde gelen aydın ve düşünürleriyle tanışma fırsatı buldu. 1914'te edebiyat öğretmenliğine atandığı Kastamonu'da hem İttihat ve Terakki kulüp müdürlüğünü hem de cemiyetin yayın organı *Köroğlu* gazetesinin başyazarlığını üstlendi. Kurtuluş Savaşı yıllarında Millî Mücadele'yi destekleyen Balıkesir'de *İzmir'e Doğru*, Kastamonu'da *Açıksöz* gazetelerinde başyazarlık yaptı. Kastamonu ve Ankara Lisesinde edebiyat öğretmenliği, Edirne'de maarif müdürlüğü, Antalya ve Adana'da maarif eminliği görevlerinde bulundu. Maarif eminlikleri kaldırılınca Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmenliğine atandı, bu okulun öğretmenini iken 1943 yılında Sinop'tan milletvekili seçildi. Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinde yazıları neşredilen İsmail Habib Sevük'ün *Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi*, *Edebi Yeniliğimiz*, *Yurttan Yazılar*, *Atatürk İçin*, *O Zamanlar*, *Türk Güreşi*, *Dil Davası*, *Yunus Emre* ve *Mevlâna* gibi eserleri vardır. İsmail Habib Sevük, 17 Ocak 1954 tarihinde hayata gözlerini yummuştur.

Abdullah Ezik: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde başladığı Türk Dili ve Edebiyatı lisans eğitimini 2017'de, Yeni Türk Edebiyatı yüksek lisans eğitimini ise 2021'de tamamladı. Aynı süreçte Otto-Friedrich-Universität Bamberg'in Oriental Studies departmanında misafir öğrenci olarak bulundu. Florida State College at Jacksonville'deki English Language Institute eğitimini 2018'de, English as a Second Language programını ise 2019'da bitirdi. *Sanat Kritik*, *Sanat Dünyamız*, *Kitap-lık*, *Ova*, *Öykü Gazetesi*, *k24*, *Argonotlar*, *Artı Gerçek*, *IAN Edebiyat*, *KE Dergi*'de çeşitli yazı, şiir ve söyleşileri yer aldı. Bugüne kadar Hâlit Ziya Uşaklıgil, Peyami Safa, Şemsettin Sami, Ali Suavi, Burhan Cahit, Memduh Şevket, Orhan Veli, Ahmet Midhat Efendi, Yusuf Akçura gibi birçok şair ve yazarın eserlerini yayına hazırladı. İlk şiir kitabı *Kuş Grisi* 2023'te yayımlandı. Doktora eğitimine Marmara Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı ana bilim dalında devam ediyor; Can Yayınları'nda yönetici editör, Açık Radyo ve Medyascope'da programcı, Yeditepe Üniversitesi ve FMV Işık Üniversitesi'nde ise öğretim görevlisi olarak çalışıyor.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	9
“Yolcuya Yoldaş Gerek”: Yunus Emre	
İsmail Habib Sevük ve <i>Yunus Emre</i>	9
Kaynakça:	12
<i>YUNUS EMRE</i>	13
1-MANEVİ HAYATI:.....	13
a-Bilinenler:.....	13
b-Tarikat şeceresi ve Taptuk Emre:	14
c-Ümmiliği ve bilginliği:	16
d-Yunus ve Mevlâna:.....	17
e-Yunus’un anıt mezarları:.....	19
2-ESERLERİ:.....	21
a-Risaletü’n-Nushiyye:	21
b- <i>Yunus Divanı</i> :.....	23
3-TASAVVUF SİSTEMİNİN YÜKSEKLİĞİ:.....	27
a-Ana esaslar:	27
b- Gönül alemi:.....	30
c- Gerçek dervişliğin vasıfları:	33
d- Devir telakkisi:.....	36
e. Her şeyin başı aşk:	41
f- Netice:.....	44
4- SANATI VE ŞAİRLİĞİ:.....	46
a. Üç edebiyata kaynak:	46
b- Aruzu tasarruftaki hususiyeti:	51
c- Sanatkârlığı:	57
d- Tabiiyet ve inandırıcılığı:	63
e- Allah’la dolup Allah’a yükseliş:	68
4-TESİRİNİN GENİŞLİĞİ:.....	76
a-Âşık Paşa:.....	76
b-“Kaygusuz Abdal”lar:.....	77
c-Hacı Bayram-ı Veli:	79

d-Eşrefoğlu:	81
e-Ümmi Sinan:	82
f-Seyfullah Halveti:	82
g-Nakşi-i Akkermani:	83
h-Olanlar Şeyhi İbrahim Efendi:	83
i-Gaybi:	84
j-Niyazi-i Mısrî:	84
6- BEKTAŞİ EDEBİYATI:.....	86
Seyrani Baba'dan:.....	86
Vasfî-i Melamî'den:.....	87
Mir'âti Baba'dan:	88
7- ÂŞIK EDEBİYATI:	89
8- YUNUS EMRE'DEN METİNLER:	91
Aruzlu Gazel.....	91
Rindâne bir dörtlük	91
Gönül gazeli	92
Gelür	93
Gerek.....	94

SUNUŞ

“Yolcuya Yoldaş Gerek”: Yunus Emre İsmail Habib Sevük ve Yunus Emre

*Aşkun aşıklar öldürür aşk denizine daldurur
Tecelliyle doldurur bana seni gerek seni*

...
*Eğer beni öldüreler külüm göğe savurular
Toprağum anda çağıra bana seni gerek seni*

Türk edebiyatı tarihi bağlamında yaptığı çalışmalarla ön plana çıkan İsmail Habib Sevük, bu bağlamda kaleme aldığı kitap ve makalelerle bir dönemin önemli isimlerinden biri olmuştur. Aynı zamanda bir parçası olduğu dergi ve yayınlarda da önemli işlere imza atan Sevük, 20. yüzyıl Türk edebiyatı araştırmacıları arasında başat bir sima olarak görülebilir.

1892’de Edremit’te dünyaya gelen İsmail Habib, sırasıyla Edremit Rüştiyesi (1904), Bursa İdadisi (1909) ve Dârülfünûn-ı Osmânî Hukuk Mektebi’nden (1913) mezun olur. Gerek ilk gençlik yıllarında gerekse sonrasında dönemin birçok önemli entelektüeli ile tanışma fırsatı bulan Sevük için kırılma noktası Hüseyin Siret ile tanışmasından sonra yaşanır. Bursa İdadisinde edebiyat öğretmenliği yapan Hüseyin Siret, düşünceleri, entelektüel kişiliği ve öğretmenliğe dair olan tutkusu ile Sevük’ü derinden etkiler ve onun da hayatına öğretmen olarak devam etmesinin önünü açar. Uzun yıllar hayatını edebiyat öğretmenliği yaparak sürdüren İsmail Habib, Kastamonu, İzmir, Balıkesir, Bursa, Ankara, İstanbul gibi birçok önemli şehirde bulunur. Son olarak Galatasaray Lisesi’nde edebiyat öğretmenliği yapan İsmail Habib, 1943’te Sinop milletvekili seçilir ve emekli olduktan sonra kendisini tamamen yazmaya adanır. 17 Ocak 1954’te gırtlak kanseri nedeniyle vefat eder, Merkez Efendi Mezarlığı’na defnedilir.

Edebiyat öğretmenliğine paralel bir şekilde bir yazar olarak da kendisine özel bir alan açan İsmail Habib Sevük, özellikle de eleştiri ve edebiyat tarihi metinleriyle dikkat çeker. *Yeşil Ilgaz*, *Köroğlu*, *İzmir’e Doğru*, *Açıksöz*, *Yeni Gün*, *Çukurova’dan Memleket* gibi dönemin birçok önemli dergi ve yayınında kalem oynatan, başyazarlık yapan, yönetiminde söz alan Sevük, hangi şehirde, kasaba ve bölgede bulunursa bulunsun edebiyat ile olan bağımlı hiçbir zaman koparmaz. Gerek yazmaya gerekse genç yazarlara alan açmaya devam eder.

YUNUS EMRE

I-MANEVİ HAYATI:

a-Bilinenler:

Yunus Emre'nin maddi hayatına, yani hâl tercümesi ne dair hiçbir vesika yoktur. Tek bilinen şey onun Porsuk'la Sakarya'nın birleştiği yerde bulunan Sarıköy'de doğmuş olmasından ibaret. Bu cihet, Abdülbaki Gölpınarlı'nın¹ *Yunus Emre* kitabında anlatıldığına göre, Evkaf Müdürlüğü müfettişlerinden Halim Baki Kunter'in² eski vakfiyeler üzerinde yaptığı tetkiklerle anlaşıyor. Sarıköy merkezlikten çıkıp merkez Sivrihisar'a nakledilince orada Yunus namına yapılan dergâh yüzünden o küçük kasaba bir irfan merkezi haline gelir. Vakfiyeler işte bu ciheti gösteriyormuş.

Bunun dışında Yunus Emre için tek hakikat kendi iki eserinde *Divan*'ı kendi hayatında toplamış olduğunu:

*Yunus oldu ise adım ne aceb
Okuyalar bu benim Divan'ımı*

beyti sayesinde kendi ağzından öğrendiğimiz gibi *Risaletü'n-Nushiyye* ismini verdiği 573 beyitlik mesnevi tarzındaki risalesinin son kısmındaki 566. beytin ilk mısraında:

Tarih dahi yedi yüz yedi idi

deyişinden bu eserini miladi 1307'de yazdığını anlamış oluyoruz.

İşte Yunus için rakama dayanan tek bilgimiz bu mısradan ibaret. Doğum tarihini bilmediğimiz hâlde onun Mevlâna ile tanıştığı ve semalarına gittiği *Divan*'ından anlaşıldığına göre bu risaleyi hayatının olgunluk çağında yazdığına hükmedebiliyoruz.

¹ Edebiyat tarihçisi ve mütercimdir.

² Araştırmacı-yazar.

Ölüm tarihinin 720, miladi 1327 rastladığı da son zamanlarda meydana çıktı. Abdülbaki Gölpınarlı'nın kitabında anlatıldığına göre genç tarihçilerimizden Adnan Erzi³ bunun vesikasını Tarih Kurumu belletenlerinin 1950'deki 53. sayısında neşretmiş. Şu hâlde uzun ömürlü olduğu şiirlerinden de sezilen Yunus Emre'nin on üçüncü asrın ikinci yarısı ile on dördüncü asrın ilk çeyreğinde yaşadığı anlaşıyor.

b-Tarikat şeceresi ve Taptuk Emre:

Sofiler zürriyet⁴ şeceresine⁵ değil tarikat şeceresine ehemmiyet verirler. Onlarca madde olan vücudun hiç ehemmiyeti yok. Asıl varlığımız manevi hürriyetimizdedir. Her dervişin mürşidi onun manevi babası sayılır, derviş mürşitten yaşlı bile olsa. Yunus kendi tarikat şeceresini bir beytinde şöyle anlatıyor:

*Yunus Taptuk'dan oldu Hem Barak'dan Saltuğ'a
Güş kıldı çünkü bu sır ben nice nihan olam*

Demek Sarı Saltuk Barak'ı, Barak da Taptuk'u, o da Yunus'u irşat etti. Sarı Saltuk 1263'te on, on iki bin Türkmen'le Dobruca'ya yerleşmişti.⁶ Onun halifesi olan Barak, başında boynuzlu taç, boynunda âşik kemiklerinden گردانlık taşıyarak davul, dümbelek ve nefir denen

³ Türk tarih profesörü. Farsça el yazmaları ve tarihi metinlerin araştırılmasında uzman bir isim.

⁴ Aile, soy.

⁵ Bir soyun, bir ailenin bilinen en eski atasından başlayarak son üyelerine değin bütün bireylerini bir kökten çıkan ağaç görünümünü içinde gösteren çizelge.

⁶ Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde, Sarı Saltuk'u anlatırken *Muhammediye* müellifi Yazıcızade tarafından menkıbelerinin mufassal bir kitap halinde yazıldığını söyler. İkinci Bayezid'in riyasına giren Saltuk Baba Akkırman ile Kili Kalesi'ni harpsiz fethedeceğini tebşir eder. Padişah da o kaleleri fethedince bu sahici evliyaya büyük bir türbe yaptırır. Türbesinin bulunduğu Baba kasabasını imar ettirir. Türbesinin kubbesi kurşunmuş. Hâlbuki kılıcı bile tahta olan Saltuk Baba muhafızlarının rüyasına girerek: "Bu kurşun kubbeyi yıkınız, yerine tahtadan kubbe yapınız," diyor. Bunun üzerine türbesine gayet sanatkarane ahşap bir kubbe yapılır. Türbedeki altın yaldızlı yazılar o kadar kıymetli imiş ki öylesi Ayasofya ve Süleymaniye'de bile yokmuş. Türbe padişahlar ve vezirler tarafından hediye edilmiş tezhipli Kur'anlar ve eserlerle dolu. Hatta adam boyunda altın yaldızlı şamdanlar var. Bir gün gemilerle gelen Kazak eşkıyaları türbeyi soyarlar. Fakat giderlerken yollarını şaşırıp kaldıklarından eşyayı gerisi geri tekkeye getirirler, hepsi esir olurlar. Gemileri de ani bir fırtına ile kayalara çarpıp parçalanır. (Y.N.)

borudan mürekkep mızıka takımı ile iki yüz kadar dervişini yanına alıp seyrânlar yaparmış. 707’de (1307), yani Yunus’un *Risaletü’n-Nushîye*’yi yazdığı yıl öldürüldü.

Doğrudan kendi müşîdi olan Taptuk Emre’ye gelince: Yunus ona sonsuz bir hürmetle bağlıdır. Zaten menkıbevi hayatına göre Yunus onun dergâhına kırk yıl odun taşımış. Bu odunların hep düzgün olmasına da dikkat edermiş. Niye böyle yaptığını soranlara şu cevabı verir: “Onun dergâhına odunun bile eğrisi giremez.” *Divan*’ında bu kırk yıllık odun menkıbesini bir şiirinde şöyle telmih ediyor:

*Kırk yıl hizmetten döner mi Yunus
Onu sakladım hak bendedir bende.*

Dörtlük tarzındaki bu şiirin diğer bir kıtasında şunları da söylüyor:

*Burasını nâdâna pek uzacıktır
Müşîd-i kâmil hizmeti bir mezeciktir
Nutku hakladım hak bendedir bende.*

Yine bir şiirinde hem Taptuk’un, hem kendinin erdiği mertebeyi anlatırken Muhammed’den sondaki evliyalara aleminde Taptuk’un nasıl bir umman olduğunu anlatır:

*Muhammed dünyadan gitti
Gitti ise kendi gitti
Yurdunu evliya tuttu
Sohbeti sürüldüğü yine*

*Kimi Taptuk kimi Yunus
Her birisi derya deniz
Yunus’a da bu cur’adan
Zerre sunulduğu yine*

c-Ümmiliği ve bilginliği:

İslamlığın en büyük mucizesi *Kur'an*'dır. Peygamber ümmi olduğu hâlde belagatin son mertebesi olan *Kur'an*'ı Cenabıhak ona inzal buyurdu. Ümmi ile cahili birbirine karıştırmamalı. Nice okur yazarlar cahil kaldıkları hâlde hiç okuyup yazma bilmeyen nice ümmiler bilgi ve irfanın son mertebesine erebildiler. Amme vicdanı hayran olduğu Yunus'u da böyle gördü. Onun ümmi iken o kadar yüksek ve derin şiirler söyleyebilmesi ondaki hakiki ermişliğin en belagatli delilidir. Halk an'annesine göre Yunus'un ümmiliği o kadar koyu ki alfabe harflerini bile birbirinden ayıramazmış. Hani "Elifi görse mertek sanır," dedikleri cinsten bir ümmi.

Halkın bu kanaati Yunus'un bazı sözlerine lafzi mânâ verilmesini de kuvvetlendiriyordu. Onun şu yolda sözleri var:

*Ne elif okudum ne cim
Varlığından kelecim⁷
Gönül kitabından okur
Eline kalem almadı*

Hâlbuki bunlardan kat kat fazlasını okuyup yazma bildiği, tahsil ettiği, mektep medrese gördüğü hakkında söyledi. Beyaz kâğıda siyah mürekkeple yazı yazandı o:

*Dört kitabın manisin okudum tahsil ettim
Ne hacet kim karayı ak üstünde yazarım
Mescidde medresede çok ibadet eyledim
Işık yolunda yanuben ondan hasıla geldim*

Bunlara ne hacet. Bundan sonraki "Tasavvuf Sistemi" bahsinde göreceğiz, o Muhyiddin-i Arabî'lerin⁸, Mevlâna'ların⁹ en yüksek tasavvuf telakkilerini en özlü şekilde bütün genişliği ve derinliği ile kendi sanatına mâl edendir. Bunu yapabilen bir kimsenin en yüksek bir irfan seviyesine çıkmış olması icap eder. Şeyh Sadi'nin¹⁰ şu gazelini

⁷ Kelecî: Söz, kelime, cümle

⁸ Ünlü İslam düşünürü, mutasavvıf, yazar ve şair.

⁹ 13. yüzyılda Anadolu'da yaşamış bir Fars tasavvufçu, ilahiyatçı ve Sufi bir mistik şairdir.

¹⁰ Fars şair ve İslam âlimi.